

Některé osobnostní charakteristiky ve světle dimenze feminity a maskulinity

Luděk Kazda

Brandýs nad Labem

Úvodem

Dlouhodobě se zabývám diagnostikou dospělých, zejména pro potřeby psychoterapie a poradenství a posuzování psychických předpokladů. V této souvislosti jsem si uvědomil známou věc: s ženami a muži jsou spojeny určité vzorce chování, vyplývající z jejich pohlaví, to, co nazýváme feminitou a maskulinitou. Moje praxe ale ukazuje na to, že v populaci se vyskytuje nemalé množství maskulinních žen a femininích mužů. To znamená, že existují výjimky. Ženy se mohou výrazně chovat jako muži a naopak. Pokud to nerespektujeme, tak to vede k mnoha omylům, zejména ve vztazích. Očekávané jednání (jako muž či žena) se nedostaví, tam kde bychom jej čekali. Samozřejmě to vytváří i osobní problémy, pokud není jedinec s tímto faktem seznámen a vyrovnán.

Cílem mého sdělení není podat vyčerpávající rozbor problému, ale ověřit si, zda podobné zkušenosti nemají i další kolegové. V tomto smyslu se jedná o sondu do problému. O určitém shrnutí svých zkušeností jsem uvažoval delší dobu, ale až zaměření letošních Psychologických dnů bylo impulsem, abych se o své poznatky s Vámi podělil.

Vycházím z poznatků, které jsem získal za poslední 4 roky (2000-2004). Vybral jsem průřezově 105 klientů. Tím chci naznačit, že by bylo velmi obtížné je kategorizovat věku, vzdělání, profese apod. Určitým kriteriem diferenciací klientů by mohl být důvod, proč byli vyšetřováni. 23 z nich bylo vyšetřeno pro potřeby terapie (měli psychické potíže) a 82 se podrobilo psychologickému vyšetření pro potřeby posouzení psychických předpokladů. Výsledky takto rozdělených klientů se výrazněji neliší, a proto se jimi nebudu zabývat. Uvědomuji si, že tento fakt (nestrukturovaného vzorku) snižuje věrohodnost mých zjištění. K posouzení dimenze feminity a maskulinity jsem v zásadě využíval Mikšíkova SPARA, protože je velmi prakticky zaměřen a projektivních technik – kresbu postavy a psychologický rozbor písma.

Zjištění: i když jsem tušil, že jedinců s opačným zaměřením pohledu na svět, než by odpovídalo jejich pohlaví, není zrovna málo, již strohá čísla mě překvapila.

Své klienty jsem rozdělil na dvě skupiny podle feminity a maskulinity. Z celkového počtu 105 posuzovaných bylo 67 maskulinních jedinců a z toho bylo 63 % žen a 38 femininích jedinců, z toho pak 37 % mužů. Domnívám se, že to stojí za pozornost, kterou si ne každý z nás uvědomuje. Ne proto, že by maskulinní ženy či femininí muži byli méně kvalitnější osobnosti, ale proto, že jsou méně „čitelní“, a nenaplnují naše očekávání. Samozřejmě záleží na tom, jak je tento rys osobnosti rozvinut. V praxi se setkávám při standardních vyšetřeních s indikacemi řádově desetin směrodatné odchylky, po hranici výrazně překračující normalitu (až 2,5 směrodatné odchylky).

Co tedy podle mne charakterizuje maskulinní ženy?

Nacházíme u nich kvality, které se v rozvinuté podobě objevují u mužů a to jak při standardních vyšetřeních, tak i v projekcích, což znamená, že vztah ke svému pohlaví má hlubinný charakter. Na příklad při kresbě postavy maskulinní žena nakreslí jako identifikační mužskou figuru. To do jisté míry to vyjadřuje jistou nespokojenost se svojí ženskou rolí. Tyto ženy projevují velmi nízkou emocionalitu a citovost. S tím se úzce pojí vysoká racionalita. Naopak jsou maskulinní ženy méně prožitkové, mohli bychom říci více akční. Zpravidla u nich nacházíme vysokou psychickou stabilitu. Prokazují vysokou sebejistotu a extravertovanost. Vedle toho je patrná zvýšená tendence riskovat.

Máme tedy před sebou ženu, která nepostrádá žádný z atributů ženství a ona nesplňuje naše očekávání. Pokud ale na to nejsme připraveni, mohou nastávat problémy v komunikaci, v pracovních i partnerských vztazích, přestože se, jak jsem již předeslal, jedná o kvalitní osobnost.

Co charakterizuje femininní muže?

Pro názornost jsem si vybral tytéž kvality jako u maskulinních žen. Jestliže ony nemají emocionalitu rozvinutou, u femininních mužů je obvykle až nadprůměrná. S tím je obvykle nižší racionalita, v zátěžových situacích se řídí spíše citem než rozumem. Jsou tedy méně akční. Tito muži vypovídají o tom, že jim někdy chybí sebejistota. Mezi femininními muži nacházíme více psychicky labilních jedinců. Jsou to jedinci, kteří jsou opatrnější a obvykle nebudou nezdravě riskovat. To však jsou jen zjištěné předpoklady, které zpravidla muži kompenzují bez toho, aby věděli, z čeho tendence jejich chování pramení. Chování femininních mužů nejvýrazněji ztěžuje prožitkovost. Místo, aby jednali, přemítají, ačkoli se od nich očekává čin. Co z toho pro nás vyplývá. Dimenze feminity – maskulinity významně ovlivňuje chování jedince v nejrůznějších situacích a oblastech. Nejmarkantněji se projevuje v mezilidských vztazích, jak partnerských tak pracovních. Toto by si měli uvědomovat poradenští i psychologové práce. Velmi důležité je znát tuto dimenzi v období dospívání. Je zřejmé, že femininní jedinec si bude obtížně rozumět se svými maskulinními vrstevníky.

Zatím jsem se nesetkal s prací, která by upozornila na to, co je zdrojem takového zaměření osobnosti. Když budeme vycházet z toho, že člověk je tvor bio-psycho-sociální, odpověď se si nebude hledat lehce. Moje zkušenosti hovoří o tom, že maskulinní chování ženám přináší, jak se vyjádřila jedna manažerka „konkurenční výhodu“, to znamená, že pozitivní zisk z takového chování posiluje určité vzorce chování. Myslím, že je potřebné také vycházet z toho, že naše společnost je, přes všechny proklamace, v podstatě „patriarchální“ a ženy v ní nemají zdaleka postavení, jaké by jim náleželo a jaké by si představovaly, což může v tomto směru také sehrávat svoji roli. Významnou roli při formování feminity a maskulinity hraje bezesporu primární rodina, zejména chování rodičů, jaké vzorce svým dětem vštěpují. V řadě rodin matky přebírají dominantní, možno říci „mužskou“ roli, což obvykle nezůstává bez odezvy.

Co říci závěrem:

Záměrem mého sdělení je upozornit na skutečnost, která je velmi často opomíjena. Z klinické praxe i poradenství mohu potvrdit, že to je problematika živá a závažná. Zejména

v poradenství obecně může, při respektování zaměření osobnosti, sehrát významnou roli. Za pozornost také stojí zkoumání zdrojů takového zaměření osobnosti.

Uvědomuji si také, že jsem neuspokojil metodologické puristy. I když mám dostatek materiálu, nepodařilo se mi jej statisticky zpracovat, i když se to nabízí, a tak přesvědčivě doložit svá tvrzení.

KAZDA, Luděk. Některé osobnostní charakteristiky ve světle dimenze feminity a maskulinity. In HELLER, Daniel; PROCHÁZKOVÁ, Jana; SOBOTKOVÁ, Irena (ed.). *Psychologické dny 2004 : Svět žen a svět mužů : polarita a vzájemné obohacování : sborník příspěvků z konference Psychologické dny, Olomouc 2004*. Olomouc : Universita Palackého v Olomouci, 2005. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica, Psychologica 35 - suppl. Plný text příspěvku o rozsahu 3 s. je dostupný na přiloženém CD-ROM. ISBN 80-244-1059-1.